

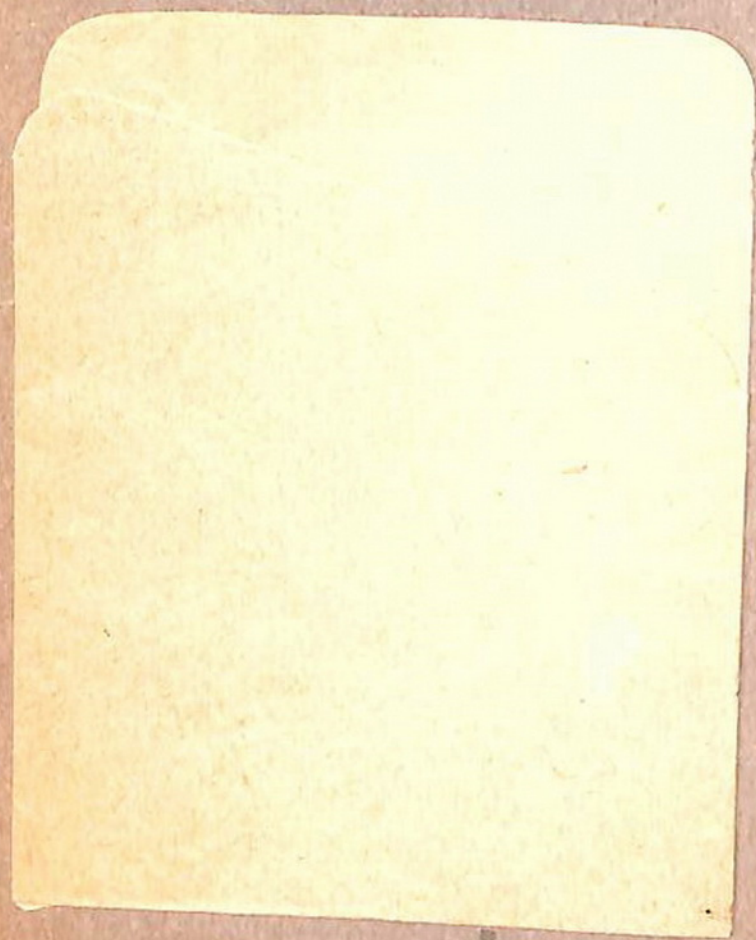
618A
9-13

ՀԵՍՃ ԱՌԺՈՂԿՈՄԱՏ

ՊՐՈՖ. Հ. ԳԱՐԻԵԼՅԱՆ

ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼ ԾԾԿԵՐ
ՅԵՐԵԽԱՆԵՐԻՆ
Ա Մ Ա Ռ Ա Յ Ի Ն Լ ՈՒ Ծ Ի Յ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՂԱՆ 1937



Հ Խ Ս Հ Ա Ռ Ժ Ո Ղ Կ Ո Մ Ա Յ

Handwritten signatures and notes in Armenian script, including names like 'Մարտիրոս' and 'Գրեմարտ'.

ՊՐՈՖ. Հ. ԳԱՐԻԵԼՅԱՆ

613.953
9-13

ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼ ԾԾԿԵՐ
ՅԵՐԵԽԱՆԵՐԻՆ
Ս. Մ. Ա. Ռ. Ա. Յ Ի Ն Լ Ո Ի Ծ Ի Ց



Պատ. խմբ. բժ. Ա. ՂԱԶԱՐՅԱՆ
Տեխ. խմբ. շ. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ
Սրբագրիչ Ա. ԱՐԶԱԲԱՆՅԱՆ

Դրավ. լիազոր Ա. 1188

Պատվեր 1316, սիրամ 2000

Հրատ. 8922

Հանձնված է արտադրության 1 նոյեմբերի 1936 թ.

Ստորագրված է ապագրելու 2 դեկտեմբերի 1936 թ.

Պետհրատի ապարան, Երևան, II Գնուռնյանցի, 4

ԻՆՉՈՒՒ ՅԵՆ ԾԾԿԵՐ ՅԵՐԵՆԱՆԵՐԸ ՀԱՃԱԽ ՀԻՎԱՆԴԱՆՈՒՄ

Ծծկեր յիրեխան քնքույշ ե, անկայուն, նրա որգանիզմի դիմադրողականությունն աննշան ե. նրա որգանների ֆունկցիաները յենթակա չեն արագ և բուռն փոփոխությունների: Փոփոխություններ կրում են նրա բոլոր որգանները:

Մաշկն արագ խոցվում ե: Անմաքրությունը, անհարմար ու կոշտ հազուստը նրա վրա առաջացնում ե ցաներ, թեփոտում, մարմաջ, քոր, թարախային բորբոքումներ (կաթճռիկներ — фурункли):

Այդպես են նաև բերանի և շնչական ուղիների լորձաթաղանթները:

Յեթե մանուկն ապրում ե վատ ոդում, ապա նրա դիմադրողականությունը նվազում ե, բերանում կաթնախտ ե (МОЛОЧНИЦА) առաջանում: Յեթե նրա ձեռքերը մաքուր չեն, չեթե նա կեղտոտ իրեր ե դնում բերանը, ապա նրա բերանի լորձաթաղանթի վրա սկսվում են զանազան տեսակի այլ բորբոքումներ, որինսակ, ափտային, խոցային բորբոքումներ, վորոնք առաջացնում են տաքություն, առատ թքահոսություն, ցավեր ծծելու և խմելու ժամանակ:

Յեթե ծծկերի շրջապատում գրիպով հիվանդ կա,

ապա ամենից շուտ ծծկերն ե վարակվում: Յեթե նա
չի սովորել մաքուր, թեկուզ և ցուրտ ողի, յեթե համա-
պատասխան հագուստ չլինելու պատճառով նրա մաշկը
չի ընտելացել արտաքին ջերմության փոփոխու-
թյուններին, այդ դեպքում ամենաաննշան քամուց նա
ամրսում», հիվանդանում ե:

Յեթե ծծկերը հիվանդանում ե շնչական ուղիների
վերին մասերի՝ քթի, ըմպանի, կոկորդի կատառով,
այդ դեպքում այդ կատառն արագորեն տարածվում ե
դեպի ցած, հասնում ե բրոնքներին և բարդանալով
թոքերի բորբոքում ե առաջացնում: Թոքերի բորբո-
քումը ծծկերների լուրջ հիվանդություններից մեկն ե.
նա տալիս ե ահռելի մահացություն:

Զգայուն են վոչ միայն ծծկերի մաշկը, նրա
շնչական ուղիների լորձաթաղանթները, այլև նրա ներ-
վային սիստեմը, առանձնապես ուղեղի թաղանթները,
վորոնց բորբոքումը մենինգիտ ե կոչում:

Ծծկերները հաճախ են հիվանդանում մենինգի-
տով: Յեթե նրանց մեջ արդեն տուբերկուլոզային վա-
րակ կա, ապա վերջինս շատ դեպքերում, յերբ լսախտ-
վում ե ծծկերի որգանիզմի հավասարակշռությունը,
տարածվում ե, հասնում թաղանթներին և տուբեր-
կուլոզային մենինգիտ ե առաջացնում, այսինքն մի
հիվանդություն, վորից վոչ մի փրկություն չկա, միշտ
ել վերջանում ե մահով:

Կա և մենենգիտի մի այլ տեսակ՝ համաճարա-
կային մենինգիտ, վորի հարուցիչներն են մենինգո-
կոկերը. դա տարափոխիկ հիվանդություն ե: Յեթե
քաղաքում կամ շրջանում առաջացել ե համաճարա-
կային մենինգիտ, այդ դեպքում մեծ թվով ծծկեր

յերեխաներ են հիվանդանում, կազմելով հիվանդացածների թվի $20^0/0-40^0/0$ —ը:

ԻՆՉՈՒՒ ՅԵՆ ԾԾԿԵՐՆԵՐՆ ԱՌԱՆՁՆԱՊԵՍ ՅԵՆԹԱԿԱ ԼՈՒԾԻ

Ինչպես յերեխայի մաշկը, շնչական ուղիղները, ուղեղի թաղանթներն են յենթակա արագ հիվանդացման, այնպես ել՝ շնորհիվ ծծկերի որգանիզմի քնքշության, անկատարության և արագ խոցելիության, շուտ հիվանդանում են նաև նրանց մարսողական ուղիները լորձաթաղանթները:

Ծծկերի որգանիզմի այդ ընդհանուր անատոմոս—ֆիզիոլոգիկ հատկությունն առանձնապես նկատելի յե ծծկերի մարսողական ուղիները նկատմամբ: Այդ բացատրվում է նրանով, վոր ծծկեր հասակում նրա մարսողական ուղիներն ունեն ուրույն, հասակին հատուկ առանձնահատկություններ: Այս շրջանում ծծկերը ամենախնտեսիվ աճն է ունենում. նրա աճը մի տարում յեռապատկվում է. յերեխայի հասակն առաջին տարում աճում է 20—25 սանտիմետր: Այդպիսի բուռն աճը պահանջում է մարսողության բուռն տեմպ, նյութերի փոխանակության ուժեղ թափ, մարսողական ուղիները լոճրաթաղանթների, նրանց վրա գտնվող գեղձերի լարված և ինտեսիվ աշխատանք, վորպեսզի որգանները և հյուսվածքներն արագ կառուցվեն, վորպեսզի ամբողջ որգանիզմի աճումը կանոնավոր լինի:

Այդ հասակում սննդի պահանջը շատ մեծ է լինում: Սննդից մարսողության ուղիներում շինանյութեր են պատրաստվում որգանների ու հյուսվածքների կառուցման համար:

Վորքան ավելի փոքր ե մանուկը, այնքան ավելի մեծ ե նրա սննդի կալորիաների պահանջը: Այսպես՝ առաջին չերեք ամիսը չերեխան իր քաշի չուրաքանչյուր մեկ կիլոյի համար 130—110 կալորիայի պահանջ ունի, չերկրորդ յեռամսյակում՝ 120—90, չերրորդում՝ 110—80, չորրորդում՝ 90—70: Ուրեմն պարզ ե հետևյալը. վորքան ավելի փոքր ե չերեխան, այնքան ավելի մեծ ե նրա ստամոքսա—աղիքային տրակտի աշխատանքը, այնքան ավելի ինտենսիվ ե սննդի չուրացման պրոցեսը, այնքան ավելի յե ե քաջքալման պրոցեսը: Պարզ ե ե այն, վոր յեթե մի որդան, մի հյուսվածք աշխատում ե մեծ լարումով, ապա նա ավելի հաճախ առիթներ ունի վնասվելու, խոցվելու, վորչափ նրա կյանքի կանոնավոր պայմանները խախտվում են, վորչափ ներկա դեպքում նրա սնուցման մեջ թերություններ, սխալներ են տեղի ունենում:

Այսպես ուրեմն, մի կողմից՝ ծծկերի անատոմո—ֆիզիոլոգիկ առանձնահատկությունները, մյուս կողմից՝ նրա բացառիկ աճը պատրաստի հող են ներկայացնում, վոր այդ հասակում մարսողության սննդառության խանգարումները դառնան հաճախակի յերեվոլյութ, վոր խիստ բնորոշ ե ծծկեր չերեխայի ախտաբանության (պաթոլոգիա) համար:

ԼՈՒԾԻ ՆՇԱՆՍԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԾԾԿԵՐՆԵՐԻ ՀԱՍՍԿՈՒՄ

Մարսողության ե սնման խանգարումները՝ լուծը տեղի յե ունենում ամբողջ տարվա ընթացքում. լուծն ամառվա տաք ամիսներին առանձնապես զգալի չա-

Քերի յե հասնում յեվ այդ պատճառով այդ հասակի լուծը ամառային լուծ ե կոչվում:

Լուծը ծծկեր հասակում կաղմում ե ծծկերների հիվանդությունների 40 տոկոսը: Մահացութունն ամառային լուծից խոշոր ե. ընդհանուր առմամբ յերեքչորս մեռած ծծկերներից մեկը մահանում ե լուծից:

Այս թվերը բավական պերճախոս են և ցույց են տալիս, վոր յերեխաների մահացության զգալի մասն առաջանում ե լուծից: Այստեղից բղում ե այն հետևությունը, վոր յերեխաների մահացության դեմ պաշարելու համար նախ և առաջ պետք ե պայքարել նրանց մարսողության ուղիների խանգարումների դեմ:

Իսկ լուծի դեմ պայքարելու համար պետք ե միջոցներ ձեռք առնել՝ նախ և առաջ լուծ առաջացնող պատճառները վերացնելու համար:

ԼՈՒԾԻ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Լուծի պատճառները բազմազան են: Նրանք կարող են լինել մեկ և ավելի. գլխավոր տեղը բռնում են սննդի հետ կապված պատճառները: Սննդի վորակն ու քանակը այս դեպքում ահագին դիր ե կատարում. խոշոր նշանակութուն ունի այն, թե վորչափ համապատասխան սնունդ ե ստանում յերեխան, վորքան հներգիս և մարսողական ուղիների լարում ե նա պահանջում յերեխայից:

Կարևոր նշանակութուն ունի և այն հանգամանքը, թե վարակված ե արդյոք սնունդը և թնշ վարակով: Նմա ապիս նշանակութուն ունի նաև այն վիճակը, վորի մեջ յերեխան գտնվում ե ներկա մոմեն-

տում: Պետք է հաշիւի առնել այն, թե վորպիսի կազմը վածք ունի յերեխան, վորպիսի կոնստիտուցիա ունի, արդոք որգանիզմն ամբար է թէ՛ թույլ, թուլացած չի արդոք նա նոր անցրած հիվանդություններից. կամ թե ի ծնե տկար չի նա, թերասուն, փոքր դիմադրողականությամբ ոժտված:

Այնուհետև կարևոր է նշել և մի այլ հանգամանք, վորի վերացումը կատարելապես մեր ձեռքին է, կախված է միայն աշխատավոր մասսաների կուլտուր—կանցադային մակարդակից: Դա խնամքի թերություններն են վորոնք ահագին բացասական դեր են կատարում ծծկերների ամառային լուծի ծագմանու զարգացման մեջ:

Վատ կամ թերի խնամքը կարող է լուծի իսկական պատճառ լինել և թուլացնել մանկան, քայքայել նրա առողջությունը, նախատրամադրել ու նախապատրաստել նրան դանազան հիվանդությունների համար:

Խնամքի հիշյալ թերությունների վրա անհրաժեշտ է սրել ընթերցողի ուշադրությունը:

Վորոնք են այդ թերություններից գլխավորները:

Տաք հազուստն ամառվա ամիսներին գերջերմացնում է յերեխային, իսկ գերջերմացումն առաջացնում է նրա մեջ հիվանդագին կացություն, առաջ է բերում մարսողական ուղիների լորձաթաղանթների և մարսողական գեղձերի ֆունկցիաների խանգարում—դեպրեսիա:

Բնակարանային անբավարար ոգափոխությունն ու մաքուր ոդի ոգաադործման բացակայությունը նույնպես վատառողջ ազդեցություն են ունենում ծծկեր յերեխայի վրա. յերեխան թուլանում է, նրա

ախորժակը կորչում ե, ժրությունը պակասում, ժպիտը մարում ե:

Ամառային տոթը հասակավորների վրա ել ե աղդում ե ամենքս աչդ զիտենք: Բայց մանուկների վրա այդ աղդեցությունը չսփազանց մեծ ե:

Արևի կիզիչ ճառագայթները նրանց մեջ արագորեն առաջացնում են գերջերմություն, վորից նրանց մեջ կարող են առաջանալ, անգամ՝ ցնցումներ ե լուծ:

Խնամքի թերությունների շարքին են պատկանում նաև ջրային մանիպուլիացիաների սակավությունը, շորի անմաքրությունը: Նրանք, ովքեր ամառային ամիսներին յերեխաներին չեն լողացնում, ջրով չեն շփում նրա մարմինը, նրան կեղտոտ շոր են հագցնում, ապա նրանք անգիտակցորեն, անգիտաբար վտանգում են յերեխայի առողջությունը, վորովհետև աչդ բոլոր թերությունների հետևանքով նվազում ե մարսեցնող հյութերի արտադրությունը մարսողական տրակտի գեղձերում, իսկ այդ պատճառ ե դառնում այն բանի, վոր որգանիզմի բջիջները կանոնավոր կերպով չեն կարողանում յուրացնել սնունդը ե այդպիսով լուծ ե առաջանում:

Առանձին հիշատակության արժանի յե մի այլ թերություն, շատ մարդիլ կարծում են՝ վոր փոքրիկ յերեխային ջուր չպետք ե տալ, վոր նա ջրի կարիք չունի: Պետք ե ասել, վոր դա մեր տխուր անցյալի ժառանգությունն ե, մի սխալ ե ե վնասակար սխալ:

Մանուկներն ել մեզ նման ջրի կարիք ունեն: Ջրի կարիք ունի նաև նորածինը: Չե՞ վոր նորածնի ե առհասարակ յերեխաների մեջ նյութերի փոխանակությունն առանձնապես արագ ե կատարվում, չե՞ վոր

լերեխան մեծերի նման ջուր և արտագատում յերկ-
կամներով և մաշկի միջոցով: Յե՛վ անհ հեղուկի այդ
պակասը, այդ ծարավը պետք և հագեցնել ջրով, թե՛նով:
Նորածինները հարավային յերկրներում, ինչպիսին և
և Հայաստանը, տառապում են մի հիվանդութ՛յամբ,
վորն անցողիկ ջերմ և կոչվում. յերեխան տոթ որերին
ջերմում և. բավական և նրան ջուր խմացնել, վոր տա-
քութ՛յունն իջնի. բավական և նրան սիստեմատիկորեն
ջուր տալ, վորպեսզի նա չտառապի «անցողիկ ջերմով»:

ԼՈՒԾԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ ԾԾԿԵՐՆԵՐԻ ՄԵՋ

Ծծկերները տառապում են գլխավորապես յերեք
ձևի լուծով. հասարակ լուծ (հասարակ դիսպեպսիա),
թունավոր լուծ (տոքսիկ դիսպեպսիա), վորը հաշտնի
և նաև հին անուռներով ստամոքսի և աղիքների կա-
տառ, ձանկական խոլերա, կամ խոլերինա և աբնա-
թարախային լուծ (դիզենտերիա, կոլիտ):

Այն բոլոր ֆակտորները, վորոնք հիշեցվեցին
վերևում, այն և՛ անկանոն սնունդ, վարակում, խնամ-
քի թերութ՛յուն, կոնստիտուցիայի առանձնահատ-
կութ՛յուններ, կարող են առանձին-առանձին կամ
զուգորդված ձևով—սնունդ և վարակում, սնունդ և
կոնստիտուցիա — այս կամ այն տեսակի լուծ առա-
ջացնել:

ՀՍ.ՍՍ.ՐԱ.Կ ԼՈՒԾ (ՀՍ.ՍՍ.ՐԱ.Կ ԴԻՍՊԵՊՍԻԱ.)

Այս հիվանդութ՛յունն առաջանում և կամ հան-
կարծակի, կամ հետզհետե. Ուտելուց հետո յերե-
խան փսխում և վորոշ յերեխաներ հաճախ են փսխում,

մյուսները մերթ ընդ մերթ. կումը տիպիկ, դիսպեպ-
տիկ ե, որական 6 - 10 անգամ:

Կզանքը լինում ե ջրիկ, կանաչ գույնի, թթու
հոտով, թթու ուսկցիայով և լորձ ե պարունակում:
Այնուհետե նկատվում ե սաստիկ գազարտադրություն,
փորը զոռում ե. չերեխան անհանգիստ ե, հաճախ ե
լալիս, շուտ-շուտ արթնանում ե: Բայց ընդհանուր
վիճակը համարյա անփոփոխ ե. գիտակցությունը
պայծառ ե, հայացքը՝ պարզ, կենդանի, շրջապատով
հետաքրքրվում ե. յեթե յերեխայի հետ խաղում են՝
նա զբաղվում ե:

Մաշը տատանվում ե, կարող ե պակասել, լեղվի
վրա կաթնախտ կարող ե լինել, վորովայնը քիչ
փքված, շոշափելիս՝ ցավ ե զգում:

Սովորաբար հասարակ լուծը, դիսպեպսիան բա-
րընթաց ե լինում, բավական ե դիետա նշանակել
(մանավանդ միայն մայրական կաթով սնվողին), հան-
գիստ տալ մարսողական տրակտին, նվազեցնել կաթի
քանակը և ջուր տալ հաճախակի, վորպեսզի կարճ
ժամանակից հետո մանուկը կազդուրվի և իբ առողջ
տեսքն ընդունի՝ ցավերն անհետանան, գազերը պա-
կասեն, կղումը սկսի կանոնավորվել և կղանքի գույնը
կանաչից փոխվի վոսկեգույնի:

Ուրիշ բան ե, յիրը հիվանդն արհեստականորեն
սնվող ե, յերբ նա զուրկ ե այնպիսի հարազատ և
անբասիր սննդից, վորպիսին կնոջ կաթն ե, վորը
յերեխային և սնուցում ե և զինում պաշտպանողական
նյութերով հանդեպ զանազան ինֆեկցիաների, հիվան-
դությունների: Այս դեպքում զբությունն ավելի լուրջ

և, վորովհետև յերեխան թերասուն և լինում, քաշը շատ պակաս, ուրեմն և ուժերը թուլլ:

Այսպիսի մանկան վրա սովորարար հասարակ լուծը անհամեմատ ավելի մեծ ազդեցություն և ունենում: Թեև հասարակ լուծն ընդհանրապես բարենպաստ վախճան և ունենում, սակայն նա վորոշ դեպքերում, մանավանդ արհեստականորեն սնվողներին մոտ կարող և փոխանցվել ավելի ծանր տեսակի, թունավոր լուծի:

ԹՈՒՆՍՎՈՐ ԼՈՒԾ (սոֆսիլ դիսպեպսիա)

Ամենանախնական նշաններն են փսխումն ու լուծը: Յերեխան փսխում և վոչ միայն ուտելուց, խմելուց հետո, այլ անոթի ժամանակ. յերեխան այս դեպքում շարունակ կամ շատ հաճախ վորձկում և:

Կղումն սկզբում լինում և այնպես, ինչպես հասարակ լուծի ժամանակ, բայց հետո հանկարծ դառնում և հաճախակի, որական մինչև 20—30 անգամ. կզանքն էլ լինում և ջրիկ, դեղնա-կանաչավուն, լորձախառն:

Հաճախակի կղումը շուտով ջրազրկում և առաջ բերում, չերեխայի քաշը սաստիկ պակասում և, յերբեմն 2—3 օրում կորցնում և մինչև 2000 գրամ: Յերեխայի մաշկը չորանում և, ճկունությունը կորցնում, կնճռոտվում ք, ներս ցցվում, մկանները ձգվում են. ծանր դեպքերում մաշկը պնդանում և. չիթե մաշկը սեղմում են, ապա յերկար ժամանակ սեղմած տեղում փոս և մնում:

Կարևորագույն նշանները ներվային սխտեմի կողմից են, չերեխայի հոգեկան աշխարհում. հիվանդի զխտակցությունը յերբեմն մթագնում և, կամ միշտ

մթագնած ե լինում, յերեխան չի հետաքրքրվում իբր սովորական շրջապատով: հայացքը պարզ չե, հառած ե հետուն, քիչ հետո գիտակցությունը կորչում ե. յերեխան վոչ վոքի չի ճանաչում, վոչինչ չի նկատում. դեմքը նման ե դիմակի, քիթը սրվում ե, աչքերը փոս են ընկնում. մաշկը հողի գույն ե ստանում. յերեխան անշարժ ընկած ե:

Յերբեմն լինում են ակամա շարժումներ՝ մառների, լեզվի, ծամիչ մկանների, այնուհետև ջղաձգություններ են նկատվում: Շնչառությունը խորն ե, առանց ընդհատումների: Պուլսն արագ ե, սրտի տոները՝ թույլ. առաջին տոնը յերբեմն անհետանում ե: Ծայրանդամները սառում են ե մանիշակի գույն ունեն:

Հաճախ տաքությունը բարձրանում ե մինչև 40 աստիճանի: Արյունը թանձրանում ե, շաքարը շատանում, մեզը պակասում, յերբեմն չքանում ե սպիտու շաքար ե պարունակում:

ԱՐՅՈՒՆԱԼՈՒԾ (կոլիս, դիգենեսիա)

Կարևորագույն ախտանիշը կղումն ե, վորը շատ հաճախակի տեղի չե ունենում մինչև 30 ե ավելի անգամ: Նքոցներ են նկատվում, կղանքի մեջ մեծ քանակությամբ լորձ ե լինում: Յերբեմն լորձի հետ նկատվում ե աբյան կետերով կամ շերտերով խառն թարախ:

Յերբեմն նկատվում ե բարձր տաքություն ե թուրավորման նշաններ, գիտակցության աստիճանական փոփոխություններ՝ սկսած թեթև մթագնումից մինչև կատարյալ վերացում, քաշի զգալի պակասում, արտահայտված դժգունություն, պուլսի անկում, ծայր ան-

դամներէ սառնություն, վորովայնացաւեր՝ նոպաներով, ախորժակի վատացում:

Ընթացքը տարբեր եւ լինում, նայած թե ինչ հարուցիչի հետ գործ ունենք. դիզենտերիական ամջորայի, թե պարատիֆային բացիլի, թե դիզենտերիկ մանրենների: Հիվանդութեան տևողութեանն եւ տարբեր եւ լինում. մի քանի որից մինչև 3—4 շաբաթ: Լուծը չերբեմն չերկարածիգ (քրոնիկ) ձև եւ ընդունում, մերթ անցնում եւ, մերթ վերսկսվում:

Արջունալուծի ժամանակ բորբոքումները տեղի յե ունենում հաստ աղիքներում: Հաստ աղիքների բորբոքումները միշտ ընդունակ են կրկնվելու, ռեցեզիվ աչլու: Այդ կրկնումները տեղի յեն ունենում տարեց-տարի, սովորաբար ամառվա ամիսներին:

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՆԽԵԼ ԼՈՒԾԸ

Լուծի դեմ կարելի յե պայքարել, այդ հիվանդութեանը կարելի յե կանխել:

Այդ ապացուցում են վիճակագրական տվյալները. այնտեղ, վորտեղ, ծծկեր յերեխայի մահացութեանը մեծ չե, ստամոքսա-աղիքային հիվանդութեաններն առաջնակարգ դեր չեն խաղում, այնտեղ մահացութեան Փակտորների թվում առաջին տեղը զբավում ե յերեխայի բնածին թուլութեանը: Յեվ ընդհակառակը. այնտեղ, ուր մանկութեան պահպանութեան գծով պլանաչափ պայքար ե մղվում յերեխաների համար առողջ կենցաղ ստեղծելու, մահացութեանը մարտդական ուղիների հիվանդութեաններից տարեց-տարի պակասում ե:

Լենինգրադի որինակն այդ տեսակետից ցայտուն ե և ուսանելի:

Լենինգրադում ընդհանուր մահացությունը նախապատերազմյան շրջանում լեղել է 24, 8⁰/₀:

1920 թ. 20, 4

1921 թ. 17, 3

19 2 թ. 22, 8

1923 թ. 13, 8

Մահացության տոկոսն ըստ առանձին հիվանդությունների հետևյալ պատկերն է ներկայացնում.

Տ ա ր ի ն ե ր

1911—13 թ. 20 թ. 21 թ. 23 թ.

Ստամոքսա-աղիքա-

յին հիվանդություններ 84,6 56,4 37,4 28,8

Շնչական ուղին. հիվ. 50,0 31,9 29,6 28,8

Բնածին թուլություն 53,5 73,1 68,0 48,1

Մնացած հիվանդություն. 22,8 21 15 16,3

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՆԽԵԼ ԾԾԿԵՐՆԵՐԻ ԼՈՒԾԸ

Վերոնք են այն միջոցները, վորոնցով մենք կարող ենք կանխել ծծկերների լուծը, վորոնցով կարող ենք նվազագույն չափերի հասցնել այն:

Դրանք այն գիտական նվաճումներն են, վոր ձեռք է բերել մարդկային ստեղծագործ ու հետախույզող միտքը յերեխայի առողջապահության բնագավառում:

Այդ նվաճումներից կարևորագույնն այն բարձր գնահատականն է, վոր գիտությունը տալիս է կնոջ կաթին իբրև լավագույն սննդի:

Կնոջ կաթն իր քիմիական կազմութեամբ ամենահարազատ և ամենահարմար սնունդն է յերեխայի համար: Մոր կաթը մարսելու համար յերեխայի մարսողական ուղիներից պահանջվում է ամենաթեթև աշխատանքը: Նա զերծ է վարակից, ստերլ է, մի առավելութուն, վորից զուրկ է կենդանիների կաթը: Բացի դրանից կնոջ կաթն իր մեջ պարունակում է մի շարք կենսաբանական նյութեր, վոր մշակել է մայրը և միշտ ել ունի իր արյան մեջ: Այդ նյութերը ուժեղացնում են մանկան դիմադրական ուժը հանդիպ պահանջան վարակների, նրան պահում են աշտույթ, կենսակիւնդ, զվարթ, թուվուուն: Այլ կենդանիների կաթի մեջ այդ նյութերը վոչնչանում են, յերբ կաթը յեփում են, իսկ յեթե չեն ել վոչնչանում, ապա նրանք հարազատ չեն:

Այս բոլորից հետո պարզ է, վոր ծծկեր յերեխային կնոջ կաթով սնուցելն ամենազլխավոր, հիմնական միջոցն է, վորը ապահովում է նրան ամառային լուծից: Այդ տեսակետից մեր մանկական կոնսուլտացիաների առաջնագուշն խնդիրը պետք է լինի ամենորոյա պրոպագանդ մղել, վոր մայրերը ամենաչն լրջութեամբ հասկանան կնոջ կաթի նշանակութունը մանկան առողջութեան համար և լինեն պարտաճանաչ թե իրենց մանկան և թե պետութեան առաջ:

Լուծի դեմ ունեցած կնոջ կաթի կանխարգելիչ ազդեցութունից ինքնին բղխում են մի շարք հետեւութուններ:

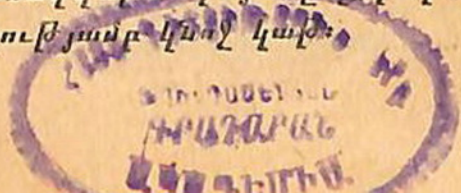
Առաջին՝ զարնան վերջին կամ ամառվա սկզբին ծծից չկտրել յերեխային, վորովհետև ամառվա ամիսները ծծկերի համար ամենավտանգավոր շրջանն է,

մանուկը զրկվում է իրեն հաբազատ, իրեն սնող և
զինող սննդից և սնվում է արհեստական ոտաբաժին
սննդով, վորի յուրացման համար նրա մարսողական
ուղիներն ավելի լարված աշխատանք են կատարում:
Ինչ խոսք, վոր ամառվա ամիսներին ծծից կտրելը
մեծապես վտանգում է անպաշտպան մանկան:

Պետք է մի անգամ ընդմիջտ թողնել այն վնասա-
կար միտքը՝ վորը, մնացել է մեզ կապիտալիստական
կուլտուրայից. «վտանգավոր է ինն ամսից, մի տարուց
հետո յերեխային ծիծ տալ». պետք է ասել, վոր դա
դիտական անհեթեթու թյուն է. յերբ 9 ամիսը, մի
տարին լրանում է գարնան կամ ամառվա ամիսներին,
պետք է շարունակել ծիծը մինչև աշնան դովը, մինչև
ամառային վտանգավոր սեզոնի վերջը: Իսկ ինչ
անել, յեթե մայրը ծիծ չունի:

Վորտեղից կնոջ կաթ հայթայթել գոնե ամառվա
ամիսների համար, յեթե այդ կաթը կանխիչ միջոց է
ամառային լուծի դեմ:

Կուլտուրան միջոց է ստեղծել և այդպիսի դեպ-
քերի համար. դա կնոջ կաթի հավաքակալայաններն են:
Ամերիկան ունի այդպիսի հավաքակալայանների հարուստ
ցանց: Գիտակից ամերիկուհին և իր մանկանն և սնում
և մնացած կաթը տալիս է պետական կաթի կայան-
ներին: Յուրաքանչյուր առողջ մայր կարող է կաթ
արտադրել վոչ միայն իր մանկան, այլև յերկու յե-
րեխայի համար: Այդ ցույց են տալիս կատարված
դիտողությունները: Ուրեմն, յեթե մեր մայրերը ցան-
կանան լինել որինակելի խորհրդային քաղաքացուհի-
ներ, այն ժամանակ կաթնակալայանը կարող է ամբարել
ահազին քանակությամբ կնոջ կաթ:



Յեթե անցնենք մեր խորհրդային կուլտուրական մեծ քաղաքները, այնտեղ կտեսնենք մի շարք կաթի հավաքակալաններ, հիմնարկութուններ, վորոնց պետական նշանակութունը շատ մեծ է:

Մինչև հիմա Հայաստանի մայրաքաղաքը — Ել չեմ խոսում ուրիշ քաղաքների մասին — դեռ չի կազմակերպել այդպիսի կաթնալին ըտղա: Անհրաժեշտ է, վոր մեր մայրերն ու հայրերը պահանջ դնեն համապատասխան մարմինների առաջ կաթնահավաքակալան կազմակերպելու դոնն առաջին հերթին Յերևանում:

Ծծկեր յերեխաների սնուցման համար, բացի կնոջ կաթից, վորն ամենակարևորն է, կան մի շարք այլ սննդանյութեր, վորոնցով կարելի է հավելյալ կերպով սնել յերեխային:

Այդ ուղղությամբ մեզ մոտ, կլիմայական պայմաններում անպայմանորեն հանձնարարելի յի հետևյալը՝ տաք յեղանակներին պետք է բոլորովին դադարեցնել կովի կաթն իբրև հավելյալ սնունդ տալը: Պետք է կովի կաթը փոխարինել մածունով, կաթնապուրն էլ սպասով:

Այդ տեսակետից դիտությունը գալիս է հատառելու և ամբապնդելու ժողովրդական դարավոր փորձի արդյունքը — մածունն ու սպասը իբրև թթու կենսամթերքներ:

Բացի այդ, պետք է խուսափել մինչև աշնանային մրգերի հասնելը՝ ծծկերին գարնանային մրգեր՝ ծիրան, թուփ, վարունգ տալուց:

Ծծկեր յերեխայի հավելյալ սննդի հետ կապված մյուս հարցերի շուրջը պետք է խորհրդակցել կոնսուլտացիայի բժիշկների հետ:

Այնուհետև ծծկեր յերեխային պետք է տրվի նաև ջուր, թեյ: Ծծկերն ել է ծարավ դգում: Այդ ծարավը պետք է պլանաչափ կերպով հագեցնել, ջուր տալ նրան, յերբ և ինչքան նա ցանկանում է: Քանի վոր ծծկեր յերեխաների մեջ նյութերի փոխանակությունն անհամեմատ ավելի արագ է ընթանում, ուստի և ջրի կապը նյութերի փոխանակության հետ մեծ է չեղ կարելիոր:

Պետք է յերեխային զով պահել, մաքուր ոգում, սովերում, վորովհետև կիզիչ արևը նրան գերջերմացնում է. Գերջերմացում է նրան և տաք հագուստը:

Գերջերմացումը ճնշում է ծծկեր յերեխային, թուլացնում նրան և նրա մարտդական ուղիների ֆունկցիան, և հետևարար, նախապատրաստում է նրան հիվանդանալու:

Ահագին կազդուրիչ և թարմացնող ազդեցություն ունեն ջրային շփումները, լողացնելը: Դրանց շնորհիվ մաշկը մաքրվում է, դյուրանում նրա ֆունկցիան— թունավոր, անպետք նյութերի արտադրումը. ջրային շփումն յերեխային թարմացնում, աշխուժ է դարձնում: Մեր վերն ասածներից պարզ է վոր ամառային լուծը մեծ վտանգ է ներկայացնում ծծկերի համար. Հետևապես այդ լուծի դեմ պետք է և կարելի չե մաքառել:

Գիտական նվաճումները հետևյալ մաքառման միջոցներն են առաջադրել:

Ծծկերների հատար հարադատ սնունդ է կնոջ կաթը, վորը և սնունդ է և գենք զանազան վարակների դեմ կովելու համար:

Մանկուկյան պահպանության հերթական խըն-

գիւրն ե՛ կազմակերպել մեծաթիւ ընակչութեան վայրերում կ'նոջ կաթի հալաքակաչաններ, նկատի ունենալով այն, Վոր կ'նոջ կաթը լաւագուցն կանխարգելիչ միջոցն եւ ամառային լուծի դեմ:

Մեր կլիմայական պայմաններում տաք ամիսներին կովի կաթը իբրև հալելյալ սնունդ պետք ե արգելել, Վորովհետեւ այդ կաթն ամենից ավելի հեշտ վարակիւող, կազմալուծիւող սննդանյութն ե:

Կաթը պետք ե փոխարինել բրնձի չեփուկով, 5 ամսականից մեծ ծծկերների համար՝ մածուկով՝ իսկ կաթնապուրը՝ սպասով:

Պարնանաչին պտուղներ՝ ծիրան, թուփ, չալիտի տալ ծծկերներին: Նմանապես պետք ե խուսափել գերջերմութեանից. պետք ե յերեխային թեթե հագցընել, արեւի տակ չպահել, ալլ պահել հով ստվերում, բաց ողում:

Ծծկերին պետք ե ջուր տալ:

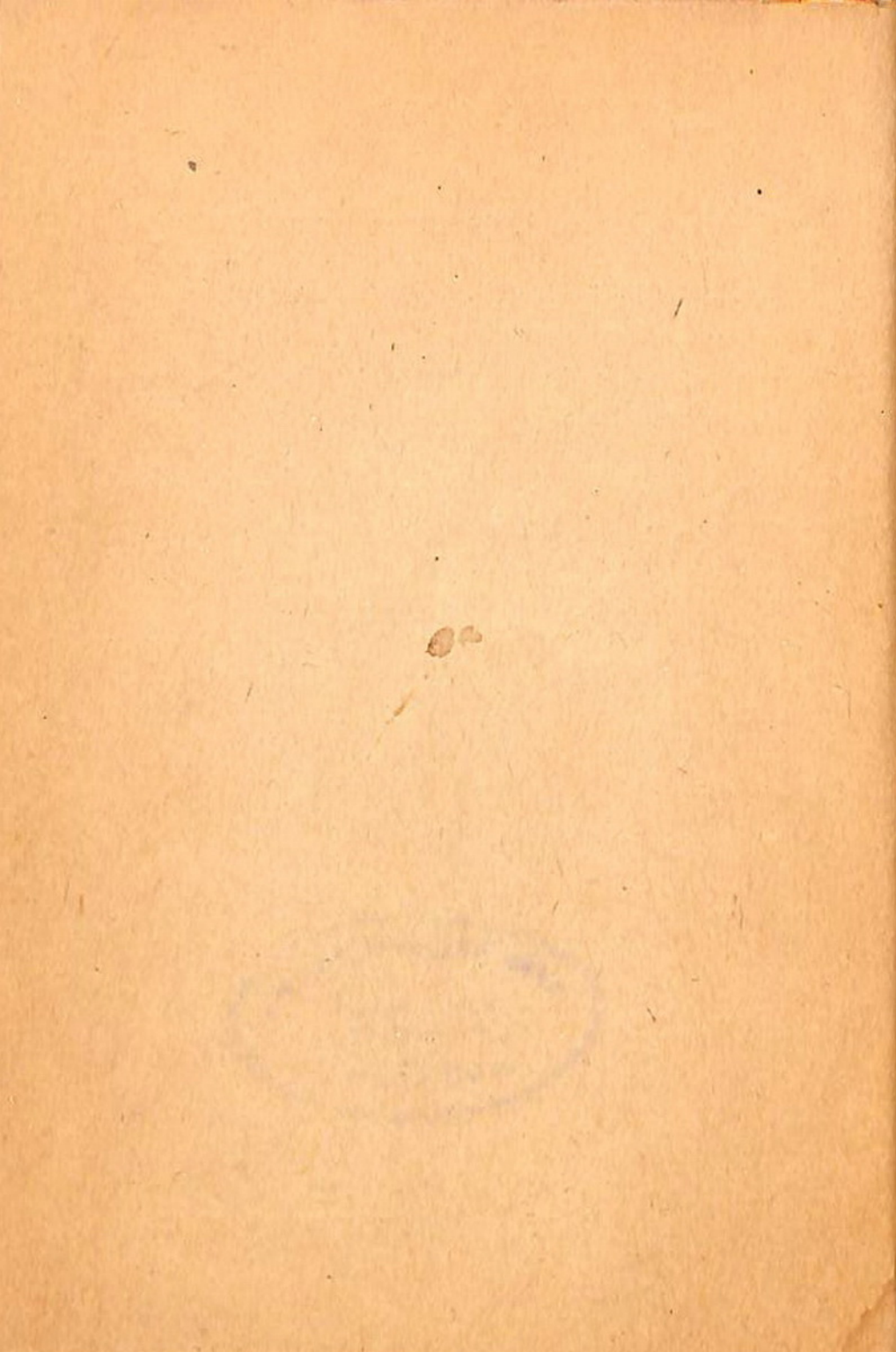
Մաշկն առանձնապես պետք ե լալ խնամել ջրային շփումներով, վաննաներով:

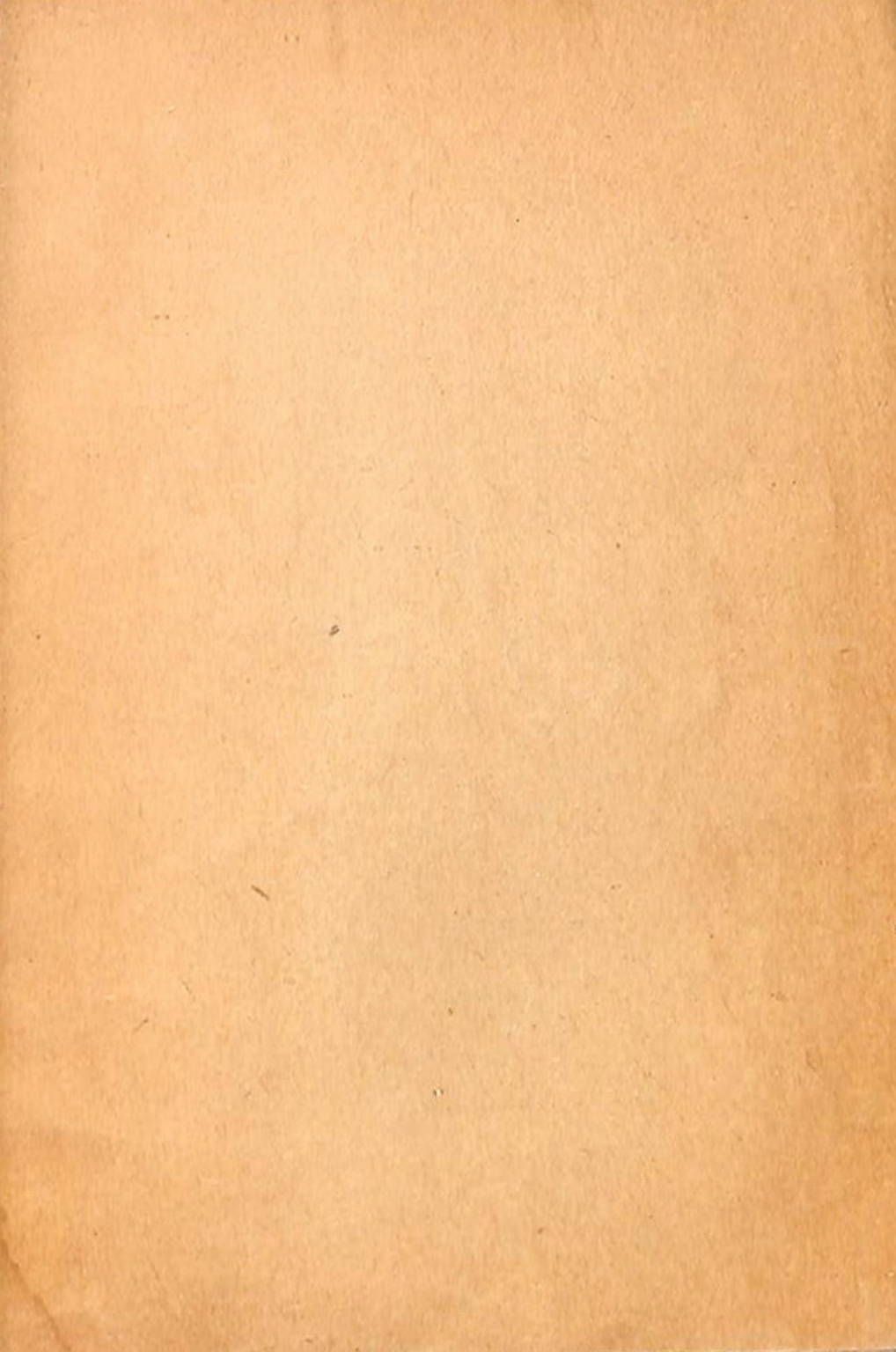


ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	Եջ
1. Ինչո՞ւ յեն ծծկեր յերեխաները հաճախ հի- վանդանում	3
2. Ինչո՞ւ յեն ծծկեր յերեխաներն առանձնապես յենթակա լուծի	5
3. Լուծի նշանակությունը ծծկերների հասակում	6
4. Լուծի պատճառները	7
5. Լուծի տեսակները ծծկերների մեջ	10
6. Հասարակ լուծ	10
7. Թունավոր լուծ	12
8. Արյունալուծ կամ դիդինտերիա	13
9. Ի՞նչպես կանխել ծծկերների լուծը	14
10. Ի՞նչպես կանխել լուծը	15









ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.



FL0032917

ԳԻՏՆ. 33 ԿՈՊ.

A $\frac{I}{226}$



Проф. Габриелян
**Как беречь грудного ребенка от
поноса**

Гиз ССР Армении, Ереван, 1937 г.